

УДК 658:93

Біловол Р. І.

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ СУТНОСТІ ТА ВИДІВ ДІАГНОСТИКИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

У статті розкрито сутність і систематизовані види діагностики соціально-економічних систем за класифікаційними ознаками.

Ключові слова: діагностика, підприємство як об'єкт діагностики, види діагностики

Постановка проблеми. Ринкова економіка вимагає нових підходів до визначення місця та ролі підприємств, як соціально-економічної системи, у розвитку суспільного виробництва. Впровадження нових технологій, методів та наукового рівня управління підприємствами, потребує засвоєння менеджерами сучасних методів управління, формування навичок щодо попередження, послаблення чи подолання кризових явищ через удосконалення методики діагностування. Тому виникає потреба в діагностичних дослідженнях, які спрямовані на розробку системного підходу до управління підприємством в умовах кризи, теоретичних і практичних аспектів науки діагностики в економіці. Розкриття сутності і видів діагностики, визначення місця і ролі діагностики в дослідженні ефективності господарювання підприємств потребують від науковців приділяти особливу увагу удосконаленню проведення діагностики суб'єктів господарювання з метою попередження та запобігання кризових явищ.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Наукові дослідження стосовно розвитку основних засад діагностики в різних сферах діяльності чи складових елементах підприємства ведуться не настільки давно, однак результати, отримані в процесі дослідження, дозволяють визначити значимість науки діагностики в функціонуванні та розвитку підприємства та при прийнятті рішень щодо впровадження відповідних стратегічних і тактичних заходів.

Проте, як свідчить огляд літературних джерел, автори по-різному підходять до визначення діагностики, як способу розпізнавання стану підприємства, як соціально-економічної системи, за допомогою реалізації комплексу дослідницьких процедур і виявлення в них слабких ланок і вузьких місць.

Управління соціально-економічними системами характеризується двома фундаментальними напрямками проведення діагностики. Ряд теоретиків та практиків, проводячи діагностику підприємства, акцентували увагу на вимірі функціонального стану основних факторів виробництва (капітал, робоча сила, матеріальні ресурси), що охоплюється поняттям «фінансово-економічний стан» [Бланк І. О. [3], Вартанов А. С. [4], Кизим А. П., Забродський В. А., Зінченко Ю. С., Кончак [10], Коротков Е. М. [1], Ковалев Н. А. [12], Павлов Р. С. [24], Лігоненко Л. О. [15]].

Інші діагностують певні (інколи виокремлені) види діяльності підприємства: технічну, комерційну діяльність; соціальну діяльність та управлін-

ську діяльність, що здійснюється завдяки прогнозуванню, плануванню, організації, управління, координації і контролю [Максимов Т. С., Шапранов О. Є. [16], Трененков Е. М., Дведенидова С. А. [31], Ліпатов С. А. [16], Коротков Е. М. [1], Осовська Г. В. та Осовський О. А. [23], Щербина В. В. [32].

Виділення не вирішених раніше проблем. У розкритті сутності поняття «діагностика» існує безліч тлумачень. Вони складні, протилежні між собою і виступають предметом дискусій серед вчених-економістів, кібернетиків, медиків, генетиків, криміналістів та філософів. З методологічної точки зору діагностика в кожній сфері: соціології і психології, медицині і техніці, біології, геології, фізиці – визначається як встановлення взаємозв'язку між певними станами системи (відхилення від норми та їх причини) і тієї множиною ознак (симптомів), що їм відповідають.

Іншими словами, діагностику слід розуміти як розпізнання чого-небудь (наприклад, хвороби в медицині, несправностей в роботі технічного засобу тощо). Різниця полягає тільки в об'єкті діагностики (машини або устаткування, організми, особа, процес тощо), меті проведення діагностики (постановка діагнозу, хвороба, виявленні дефектів в устаткуванні, визначення індивідуальних особливостей діагностуючого об'єкту тощо) і засобах діагностики, що являється відображенням предметної специфіки конкретної науки та особливостями практичної сфери використання даних засобів. Але такий специфічний підхід недостатньо розкриває зміст та штучно звужує сферу застосування діагностики.

Мета загальних проблем статті. У ході дослідження нами зроблена спроба синтезувати різні погляди вчених-економістів стосовно поняття «діагностика», зосередити увагу на тих аспектах, які з наукової точки зору найбільш вдало висвітлюють сутність та види діагностики соціально-економічних систем.

Викладення основного матеріалу дослідження. Еволюція змісту поняття діагностики обумовила відповідну трансформацію її назви. За часів соціалістичної економіки використовувався в основному термін «економічна діагностика». Основні підходи щодо визначення поняття економічної діагностики були спрямовані на оцінку стану економічного об'єкту в умовах неповної інформації з метою виявлення причин розвитку та перспективних шляхів їх вирішення; вивчення режимів функціонування самих систем; аналіз динаміки економічних показників, встановлення зв'язків між ними, щільності і динаміці цих зв'язків [4, с. 9-10].

Поняття «економічна діагностики» за часів радянської влади носило загальний характер, тобто встановлювалася змістовність щодо розпізнання стану економічного суб'єкту, вказувалася проблемність інформаційного забезпечення для проведення діагностики функціонування об'єктів дослідження. Але, на той час, в формулюванні сутності діагностики не визначаються мета, завдання, об'єктивна спрямованість діагностичних досліджень щодо врахування інтересів усіх зацікавлених сторін (власників, менеджерів, споживачів, постачальників, робітників тощо) для підвищення ефективності діяльності підприємства.

Перехід до ринкових засад господарювання надав економічного змісту, певних уточнень та розширенню понятійних меж об'єктів діагностики як

всередині, так і зовні підприємства. Логічним наслідком відокремлення та застосування нових видів діагностики, поряд з існуючими видами, підпорядковується ідеї максимального забезпечення корисності науки діагностики з точки зору управління соціально-економічними системами.

В спеціальній економічній літературі знайшло розповсюдження поняття «діагностика економічної системи – як дослідження, орієнтоване на визначення мети функціонування суб'єкта господарювання (організації, підприємства), методів їх досягнення і виявлення недоліків, варіантів їх вирішення» [18, с. 37].

Гевлич Л. Л., Лихіна Н. І., Пожарицька І. М., Уніятова О. А., Скібіцький О. М. виокремлюють наступні напрями діагностики: експертна, оперативна та стратегічна діагностика. Основною метою проведення експертної діагностики фінансово-господарської діяльності підприємства виступають: об'єктивна оцінка результатів комерційної діяльності, постійний контроль раціональності функціонуванні господарських систем, прогнозування господарської діяльності. Результати, отримані при проведенні оперативної діагностики діяльності підприємства, виступають базою для прийняття поточних, оперативних управлінських рішень. Вона відстежує основні аспекти діяльності суб'єкта господарювання, зокрема: оцінку фінансового стану підприємства, беззбитковість, матеріальні і інформаційні потоки, усі види ризиків, які властиві його діяльності.

Розвиток господарської діяльності підприємства, поширення тенденцій глобалізації, інтернаціоналізації бізнесу, зростання рівня конкуренції в умовах трансформації економіки України до ринкової, зумовили ріст потреб у стратегічній діагностиці. Стратегічна діагностика зорієнтована на оцінку ефективності вибраної стратегії підприємства; розумінні стратегічної позиції підприємства з окремих напрямів його діяльності; оцінку сильних та слабких сигналів, які одержує підприємство з зовнішнього середовища; вивчення характеристики ситуації в галузі, до якої належить підприємство для винесення суджень про його відносну привабливість (непривабливість) у коротко- і довгостроковій перспективі [26, с. 95, 97, 101-102; 6, с. 9; 27, с. 568].

Цікаві конструктивні ідеї стосовно сутності, призначення та напрямків діагностики визначені в поняттях «організаційна діагностика», «управлінська діагностика», «бізнес-діагностика».

В період планової економіки, організаційна діагностика відокремлювалася як частка або тип соціальної технології, фаза комплексного дослідження організації, необхідна інформаційна база для прийняття управлінських рішень в організації. Організаційна діагностика розглядається як метод дослідження, спрямований на збір інформації стосовно організації в цілому, включаючи працівників, з метою встановлення проблем в її функціонуванні, виявленні шляхів та резервів щодо їх вирішення, конкретизації проблемних ситуацій [32, с. 27].

У теорії менеджменту, діагностика виступає як процес удосконалення управління внутрішнього середовища підприємства і має безліч термінів, серед яких: управлінський аналіз [19, с. 53]; управлінське обстеження [13, с. 325], аналіз внутрішнього середовища [5, с. 72]; [32, с. 84], аналіз ста-

ну компанії [30, с. 185], діагностика потенціалу організації [20, с. 62,], управлінська діагностика [6, с. 78-82].

Наведені терміни мають загальну рису, яка полягає в необхідності використання комплексного підходу до змісту та спрямованості діагностичного дослідження стосовно внутрішнього середовища підприємства. Вважаємо, що у комплексі наведені види аналізу, які складають управлінську діагностику підприємства. Варто підтримати думку професорів Пастухової В. В., Лігоненко Л. О., які, ґрунтуючись на даному постулаті управління, підкреслюють необхідність здійснювати діагностику за функціональними сферами менеджменту: маркетинг, фінанси, виробництво і технології, інновації, персонал, організація управління, організаційна культура та імідж [25, с. 143].

Діагностика в цьому контексті характеризує дослідницьку діяльність, безпосередньо спрямовану на визначенні, аналізі, оцінці проблем розвитку підприємства та підвищення ефективності системи менеджменту. Управлінська діагностика розглядається як перший етап процесу удосконалення управління, внаслідок якого визначаються та формуються мета та завдання, які підлягають вирішенню [15, с. 97].

Бізнес-діагностика опирається на інформацію з зовнішнього середовища, в якому функціонує підприємство, та інформацію фінансової звітності з застосуванням традиційних методів та прийомів економічного аналізу. Вона розглядається як комплексне дослідження господарської діяльності підприємства – ретроспективне (на основі досягнутих результатів), оперативне (поточний стан), перспективне (прогноз розвитку). Метою проведення бізнес-діагностики є виявлення найважливіших проблем в діяльності підприємства, розробка програми коротко- та довгострокових заходів щодо підвищення ефективності і фінансових результатів суб'єктів господарювання.

Таким чином, діагностика, як спосіб розпізнавання стану соціально-економічної системи, здійснюється за допомогою реалізації комплексу дослідницьких процедур щодо виявлення в них слабких ланок, «вузьких місць» і відноситься до методів аналітичних досліджень. Складовими соціально-економічної діагностики слід вважати: виявлення та встановлення змін в соціально-економічних відносинах, що виникають в процесі фінансово-господарської діяльності, що в подальшому впливатимуть на соціально-економічну ефективність функціонування та розвитку системи, підприємств, об'єднань, асоціацій; виявлення внутрішніх резервів підвищення ефективності, якості роботи трудових колективів та шляхи їх використання [7, с. 9].

Проведені нами теоретичні дослідження з питань сутності та видів діагностики в наукових поглядах вчених-економістів дає можливість класифікації діагностики за наступними ознаками:

- *в залежності від сфери застосування* діагностика буває медична, в ході якої визначається процес розпізнавання хвороб і оцінка індивідуальних біологічних і соціальних особливостей суб'єкта, який включає медичне обстеження, тлумачення його результатів та узагальнення у вигляді діагнозу; технічна – встановлення та вивчення певних ознак, які характеризують стан машин, приладів або систем, для передбачення можливих

відхилень і запобігання порушенню нормального режиму їхньої експлуатації, а також розробка методів та засобів виявлення та локалізації дефектів в технічних системах; геологічна – прогнозування поведінки горячих порід в масиві та розпізнавання матеріалів; фізична (діагностика плазми) – сукупність методів дослідження процесів у плазмі та вимірювання її характеристик; психологічна – визначається як психологічна дисципліна, яка розробляє методи виявлення та вивчення індивідуально-психологічних та індивідуально-психофізіологічних особливостей людини, а також як галузь психологічної практики, робота психолога по виявленню різнобічних якостей, психічних та психофізіологічних рис особистості [34]; економічна – аналіз і оцінка економічних показників роботи підприємства на підставі вивчення окремих результатів, повної інформації з метою виявлення резервів та з'ясування перспектив його розвитку й наслідків поточних управлінських рішень [14, с. 49]; фінансова – аналіз результатів та оцінка стану, вивчення фінансової політики, оцінка засобів, пов'язаних з функціями, організація цієї функції, аудит методів обліку та управління, аналіз активності фінансової політики; соціальна – вивчення можливостей кадрового потенціалу підприємства та вимірювання соціальних досягнень персоналу [24, с. 107]; банківська – полягає у обґрунтуванні і реалізації ефективних форм банківського нагляду на національному рівні, яка спрямована на запобігання банкрутства і управління рівнем проблемності в банківському секторі національної економіки [24, с. 111]; маркетингова – оцінка товарної, цінової, збутової та комунікаційної політики суб'єкту господарювання [17, с. 124];

- *за рівнем діагностованого об'єкта* – глобальна діагностика (встановлення проблем світової та національної економіки); макродіагностика (проблеми галузей національної економіки); регіональна діагностика (дозволяє отримати конкретну та якісну інформацію про становище адміністративного регіону, встановлення факторів економічного розвитку суб'єктів країни), мікродіагностика (вивчає проблеми фінансово-господарської діяльності підприємства, його структурних підрозділів);

- *за складом і повнотою охоплення питань, що вивчаються в процесі проведення діагностики* пропонуємо розрізняти повну, часткову, тематичну діагностику. Таке твердження ґрунтується на тому, що повна діагностика проблемності збалансованості системи управління підприємства в умовах кризи – це комплексне і системне дослідження всіх сторін діяльності суб'єкта господарювання, тобто узагальнена характеристика, отримана з урахуванням взаємозв'язків між об'єктами часткової діагностики. Часткова діагностика – деталізована оцінка окремих аспектів діяльності підприємства, об'єднань, структурних підрозділів, економічних відносин, явищ, процесів, що відбуваються як зовні, так і всередині об'єкта дослідження. У рамках тематичного діагностичного дослідження вивчаються лише окремі, тільки найбільш актуальні питання, які в даний момент найбільш цікавлять (наприклад, аналіз оборотних активів, грошових потоків, ефективність використання капіталу, трудова дисципліна тощо);

- *відповідно до основних функцій управління (планування, організація, контроль)* діагностику поділяють на нормативну, поточну, ретро-

спективну, оперативну, стратегічну діагностику. Нормативна – існуючий стан підприємства порівнюють з бажаним чи плановим [8, с.96]. Поточна – дозволяє систематично, комплексно регулювати фінансово-господарську діяльність підприємств, організацій та їх структурних підрозділів, не очікуючи формування періодичної фінансової звітності як джерела інформації для її проведення. Ретроспективна – діагностика ефективності обраного у минулому варіанті дій для досягнення високих показників господарювання (існуючий стан порівнюють з минулим). Оперативна – діагностика локальних процесів, що забезпечує ринкову стабільність підприємства з метою оперативного втручання для подальшого росту. Даний вид діагностики найбільш привабливий з точки зору управління господарськими ситуаціями в режимі реального часу та вимагає від управлінського персоналу суб'єкту господарювання інформаційної підготовленості, вміння систематично бачити наслідки кризових сигналів від господарських ситуацій на підприємстві та фундаментального балансового рівняння проблемності системи управління підприємства. Стратегічна діагностика орієнтована на оцінку ефективності обраної стратегії підприємства, розуміння стратегічної позиції на кожному напрямку діяльності підприємства, оцінку сильних та слабких сигналів, що отримує підприємство з зовнішнього середовища.

- *відповідно від організаційних процедур, діагностика може мати централізовану, децентралізовану, змішану форму організації*. При централізованій формі діагностики проводиться спеціальними службами, відділами, підрозділами державних органів влади. При використанні такої організаційної системи досягається єдність методологічного забезпечення діагностики, управлінський персонал володіє сучасними методиками проведення діагностики, з чітко визначеними посадовими обов'язками, застосування комп'ютерних технологій. У децентралізованій системі спеціалізовані підрозділи не виділяються, а весь комплекс діагностичних робіт здійснюється безпосередньо користувачами інформаційних ресурсів. Змішана форма організації діагностики являється сукупністю централізованої та децентралізованої організаційних систем. Окремі аспекти діяльності господарюючих суб'єктів досліджуються як органами державної влади, а інші безпосередньо користувачами інформаційних ресурсів. Основними перевагами децентралізованої та змішаної форми організації діагностики є: скорочення часу реагування на прояв «вузьких місць» в аспектах діяльності підприємства, забезпечення своєчасних управлінських рішень, а також зменшення витрат на обслуговування підсистеми діагностики в антикризовому менеджменті.

- *за ступенем визначеності інформаційної бази* діагностику пропонуємо розрізняти як діагностику в умовах визначеності та діагностику в умовах невизначеності інформації. Від результатів отриманих в процесі проведення діагностики користувачі очікують якісної та корисної інформації. Інформаційні потоки щодо внутрішнього економічного середовища підприємства дозволяють отримати інформацію з максимально можливим набором якісних характеристик корисності завдяки відносно детермінованому характеру явищ, процесів, економічних відносин всередині підприємства, можливості використання достовірних оцінок ресурсного потенціалу та результатів діяльності.

Зовнішнє середовище підприємства, фактори, умови, перебіг та наслідки економічних відносин між підприємствами та оточуючим економічним середовищем обумовлюють необхідність проведення діагностики в умовах невизначеності інформації, яка ставить управлінський персонал підприємства перед дилемою: або збільшувати витрати на дублювання інформаційних потоків чи їх експертну оцінку, або враховувати у процесі прийняття управлінських рішень характер та рівень ризиків [14, с. 177-178].

- *за методикою дослідження: аналітична діагностика* передбачає встановлення діагнозу на основі вивчення фінансової та статистичної інформації з використанням традиційних методів та прийомів комплексного економічного аналізу (безконтактні дослідження); експертна діагностика заснована на узагальненні оцінок та інформації, наданих експертами на основі контактних дослідженнях (методи аналізу економічних явищ та процесів, основних на спеціальних експертних та соціоекономічних опитувань, інтуїції; імітаційна (діагностика на моделях) дозволяє отримати інформацію про об'єкт дослідження внаслідок імітаційного моделювання реальних процесів за допомогою економіко-математичних методах дослідження [7, с. 10].

- *в залежності від повноти вибіркового розпізнавання*, діагностика може носити індивідуальний та груповий характер. Індивідуальна діагностика проводиться та вивчає показники роботи окремого об'єкту, його структурних підрозділів без порівняння з аналогічними об'єктами. Групова діагностика спрямована на виявленні відмінностей в роботі порівняльних об'єктів, розповсюдження попереднього досвіду, викриття і мобілізацію глибинних резервів, оцінку ефективності управління розвитку даного об'єкту;

- *за рівнем механізації обробки інформації при проведенні діагностики*: усі розрахунки проводяться вручну (ручна діагностика); використовуються автономні АРМ (комп'ютерна діагностика); діагностика проводиться на підставі документування результатів в автоматизованому інформаційному середовищі, що в подальшому дозволить забезпечити максимальну систематизацію економічної інформації та налагодження системи організації діагностики (автоматизована діагностика);

- *в залежності від доступності до результатів діагностики* виділяємо секретну (закриту) та несекретну (відкриту) діагностику. Властивості секретної діагностики притаманні внутрішній діагностики і виступає як функція підсистеми економічної безпеки підприємства. Ознаки несекретної, відкритої діагностики характерні для зовнішньої діагностики і є типовими для досліджуваних суб'єктів господарювання.

- *від мети проведення діагностики та призначення результатів*. В даному аспекті слід підкреслити існування різноманітних видів діагностики, зокрема: відповідно до призначення результатів. Тут доцільно виділити: діагностика банкрутства, управлінська діагностика, діагностика зовнішнього середовища та потенціалу організації, бізнес-діагностика, діагностика проблем, організаційна діагностика, експертна діагностика, діагностика соціально-економічної системи, санаційна діагностика, діагностика кризи розвитку підприємства, діагностика проблем збалансованої системи управління в умовах розвитку кризи.

- *діагностики за періодичністю (відповідно до часових етапів проведення) формування інформаційних ресурсів звітності*. Під періодичною слід розуміти, діагностику, яка проводиться через встановлені проміжки часу, тривалість яких встановлюється в залежності від конкретних завдань та мети, які прагнуть досягти під час діагностики. Тому, діагностику можна поділити за наступними періодами: щоденна, декадна, щомісячна, квартална, річна, за декілька років (динамічний період), одноразова [31, с. 57-74].

- *за характером інформаційного забезпечення та підпорядкованості потребам користувачів* діагностика поділяється на зовнішню та внутрішню.

Внутрішню діагностику використовують в своїй діяльності безпосередньо власники або уповноважені ними органами господарюючих суб'єктів за відповідними рівнями управління. За допомогою внутрішньої діагностики здійснюють оцінку стану господарювання, виявляють та обґрунтовують можливості використання резервів економічного зростання, формують планові і прогностичні показники господарюючої системи, розробляють сценарії управлінських рішень. Вона може здійснюватися на рівні суб'єкта господарювання, регіону, органу виконавчої влади та держави. Зовнішня діагностика здійснюється за підготовленої інформації як зовнішніми користувачами, так і внутрішніми – для потреб міністерств, відомств, органів самоврядування, податкової інспекції, статистичних управлінь, інвесторів тощо. Здійснюється відносно господарюючих суб'єктів, регіонів, держави з метою оцінки їх місця, відповідно, у ринковому середовищі за класифікаційними ознаками підприємств, регіонів в державі, державі в світовому господарстві. Особливостями проведення зовнішньої діагностики є: визначення стратегії і тактики економічних відносин; пошук партнерів; забезпечення конкурентних позицій; розробка концепцій, цільових програм економічного розвитку та індикативних планів, законодавчої забезпечення економічної політики держави. Діагностика проблемності збалансованості системи управління підприємства в умовах розвитку кризи має задовольняти потреби зовнішньої системи та відповідати вимогам в середній системі управління підприємства.

Висновки і пропозиції. Наведена класифікація видів діагностики не являється остаточною, оскільки в практичній діяльності види діагностики в чистому вигляді зустрічаються рідко. Вона дозволяє достатньо обґрунтовано провести ідентифікацію діагностичного дослідження, яке нами буде проводиться на промислових підприємства споживчої кооперації України. Така ідентифікація дозволить менеджерам-діагностикам поставити конкретні цілі діагностики, вірно розробити програми стосовно етапів проведення досліджень, визначити склад та вимоги до вхідної інформації, обираючи виконавців дослідження, які будуть відповідати за окремими напрямками діагностики, узагальнити результати діагностики та достовірно встановити діагноз.

Тому в умовах ринкової трансформації для забезпечення ефективного функціонування та необхідного рівня стабільності підприємства діагностику слід розглядати як комплексне дослідження, що має цілісний характер. У ході проведення діагностичних досліджень необхідно проводити агрегу-

вання розрізненої інформації, отриманої в ході моніторингу, візуалізацію вхідної та вихідної інформації, аналіз, оцінку кількісних та якісних параметрів щодо визначення наявності і глибини кризи, прийняття управлінських рішень стосовно шляхів і засобів виходу підприємства з кризового стану, коротко-, середньо- та довгостроковий прогноз стосовно подолання виявлених дисфункцій в управлінні суб'єктів господарювання.

Список літератури:

1. Антикризисное управление: Учебник / Под ред. Э. М. Короткова. – М. : ИНФРА-М, 2000. – 432 с.
2. Большой экономический словарь / Под ред. А. Н. Азрилияна. – М. : Энциклопедия, 1994. – 790 с.
3. И. А. Бланк. Основы финансового менеджмента: Учебник / Под ред И. О. Бланк. – К.: Ника-Центр, 1999. – 489 с.
4. Вартаков А. С. Экономическая диагностика деятельности предприятия: организация и методология: Учебник. – М. : Финансы и статистика, 1991. – 80 с.
5. Винокуров В. А. Организация стратегического управления на предприятии. – М.: Центр экономики и маркетинга, 1996. – 160 с.
6. Гевлич Л. Л. Використання стратегічної діагностики в розробці стратегії підприємства. Автореферат на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. Спец. 08.06.01 Економіка, організація і управління підприємствами. Луганськ, 2005. – 20 с.
7. Гетьман О. О., Шаповал В. М. Економічна діагностика: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Київ, Центр навчальної літератури, 2007. – 307 с.
8. Економічна енциклопедія : У трьох томах. – Т. 1. / Редкол. : С. В. Мочерний та ін. – К. : Видав. центр «Академія», 2000. – 863 с.
9. Карась Л. Управленческая диагностика – основа совершенствования менеджмента // Проблемы теории и практики управления. – 1996. – № 6. – С. 78-82.
10. Кизим Н. А. Оцінка і діагностика фінансової стійкості підприємства: Монографія / Кизим Н. А., Забродський В. А., Зінченко В. А., Кончак Ю. С. – Х. : ИНЖЕК, 2003. – 144 с.
11. Кіндратська Г. І. Стратегічний менеджмент: Навч. посіб. – К. : Знання, 2006. – 366 с.
12. Ковалев А. П. Диагностика банкротства / Ковалев А. П. – М. : Финстатформ, 1995. – 96 с.
13. Круглов М. И. Стратегическое управление компанией: Учеб. для вузов. – М. : Русская деловая лит., 1998. – 768 с.
14. Лазаришина І. Д. Економічний аналіз в Україні: історія, методологія, практика: Монографія. – Рівне : НУВГП, 2005. – 369 с.
15. Лігоненко Л. О. Антикризисное управління підприємством: Підручник / Л. О. Лігоненко. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2005. – 842 с.
16. Липатов С. А. Методы социально-психологической диагностики организаций // Введение в практическую социальную психологию / Под ред. Ю. М. Жукова, Л. А. Петровской, О. В. Соловьевой. – М., 1994.
17. Максимова Т. С., Шапран О. Є. Діагностика динамічних процесів розвитку комплексу маркетингу // Актуальні проблеми економіки. – № 8 (74). – 2007. – С. 124-131.
18. Маркетинг: Толковый терминологический словарь – справочник. – М. : «Инфокомт» СП «Медсервис Интернешнл», 1991. – 224 с.
19. Маркова В. Д., Кузнецова С. А. Стратегический менеджмент: Курс лекций. – М. : ИНФРА-М; Новосибирск: Сибир. соглашение, 1999. – 288 с.
20. Мартиненко М. М., Ігнат'єва І. А. Стратегічний менеджмент: Підручник. – К. : Каравелла, 2006. – 320 с.
21. Менеджмент для магистров: Учеб. пособие / Под ред. д.э.н., проф. А. А. Епифанова, д.э.н., проф. С. Н. Козьменко. – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2003. – 762 с.
22. Ожегов С. И. Словарь русского языка. Около 57 000 слов. Изд.11-е. / Под ред. д-ра филолог. наук. проф. Н. Ю. Шведовой. – М., «Русский язык», 1975. – 846 с.
23. Осовська Г. В. Менеджмент організацій: Навчальний посібник / Осовська Г. В., Осовський О. А. – К. : Кондор, 2005. – 860 с.
24. Павлов Р. С. Ранняя диагностика банкротства в системе антикризисного регулирования банковского сектора национальной экономики // Актуальні проблеми економіки. – № 4 (70). – 2007. – С. 107-111.
25. Пастухова В. В. Стратегічне управління підприємством: філософія, політика, ефективність: Монографія. – К. : Київ. нац. тор. ун-т, 2002. – 302 с.

26. Пожарицкая И. М., Лыхина Н. И., Униятова О. А. Контроллинг: Учебно-методическое пособие. – Симферополь: «Национальная академия природоохранного и курортного строительства». – 2006. – 212 с.
27. Скібіцький О. М. Антикризисний менеджмент: Навч. посібник. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 568 с.
28. Словник іншомовних слів. За редакцією академіка АН УРСР О. С. Мельничука. – видання друге, виправлене і доповнене. – Київ, Головна редакція Української Радянської енциклопедії, – 1985. – 970 с.
29. Словник іншомовних слів: 23 000 слів та термінологічних словосполучень / Уклад Л. О. Пустовіт та ін. – К. : Довіра, 2000. – 1018 с.
30. Томпсон А. А., Стрикленд А. Дж. Стратегический менеджмент: Искусство разработки и реализации стратегии: Учеб. для вузов: Пер. с англ. – М. : Банки и биржи: ЮНИТИ, 1958. – 576 с.
31. Трененков Е. М, Дведенидова С. А. Диагностика в антикризисном управлении // Менеджмент в России и за рубежом. – 2002. – № 1. – С. 57-74.
32. Шершньова З. Є., Оборська С. В. Стратегічне управління: Навч. посіб. – К. : КНЕУ, 1999. – 384 с.
33. Щербина В. В. Средства социологической диагностики в системе управления: Учебное пособие. – М., – 1993. – 237 с.
34. <http://www.prosvetlenie.org/razum/20/40.htm>

Биловол Р. И.

Полтавский национальный технический университет имени Юрия Кондратюка

**СИСТЕМАТИЗАЦИЯ СУЩНОСТИ И ВИДОВ ДИАГНОСТИКИ
СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ СИСТЕМ**

Резюме

В статье раскрыта сущность и систематизированы виды диагностики социально-экономических систем за классификационными признаками.

Ключевые слова: диагностика, предприятие как объект диагностики, виды диагностики.

Bilovol R. I.

Poltava National Technical University named after Y. Kondratyuk

**SYSTEMATIZATION OF ESSENCE AND TYPES
OF DIAGNOSTICS OF SOCIO-ECONOMIC SYSTEMS**

Summary

This article reveals the essence and classified types of diagnosis socio-economic systems of classification features.

Key words: diagnostics, enterprise as the object of diagnosis, diagnosis visible.